

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (เชิงคุณภาพ) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการวิจัย ๓ หัวข้อเรื่อง ดังแสดงต่อไปนี้ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษา ภาพภูมิของสัตว์นรกในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการจัดการเก็บข้อมูลระดับ “ปฐมภูมิ” จากคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ คัมภีร์พระวินยปิฎก คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก และข้อมูลระดับ “ทุติยภูมิ” จากคัมภีร์อรรถกถาพระวินัย อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อรรถกถาพระอภิธรรม คัมภีร์ปกรณ์พิเศษ (วิสุทธิมรรค) คัมภีร์ฎีกา ตำราวิชาการ (ทางพระพุทธศาสนา) และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำ ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าโดยนำมารวบรวม เรียบเรียง เชิงพรรณนา พร้อมลำดับ ความสำคัญก่อนหลัง โดยจัดทำเป็นบท ๑ บทหน้า ๒-๓-๔ และ ๕ บทสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เนื้อเรื่อง และสรุปผล ตลอดจนความเชื่อมโยงของเนื้อหาแต่ละบท พร้อมนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ โดยการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ได้กำหนดหัวข้อสำหรับการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ คือ ๑. เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒. ภาพภูมิของสัตว์นรกในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓. วิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุป ผลการวิจัย มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

สรุปผลการศึกษาวิจัย เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

๑. ประเภทของนรก

ประเภทของนรก มี ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) มหานรก ๘ ชุม คือ (๑) สัณฺฑีชนรก (๒) กาฬสุตตนรก (๓) สังฆาตนรก (๔) โรรูนรก (๕) มหาโรรูนรก (๖) ตาปนรก (๗) มหาตปนรก (๘) อวิจีมหานรก(อเวจีมหานรก)

๒) อุตฺตุนรก ๑๒๘ ชุม เป็นนรกบริวารล้อมล้อมมหานรก ๘ ชุม, ๑ ชุมมี ๔ ทิศ, ทิศละ ๔ ชุม รวมเป็น ๑๒๘ ชุม ดังนั้นทิศหนึ่งๆ มี ๔ ชุม คือ (๑) คุณนรก (๒) กุกกูลนรก (๓) อสีปัตตนรก (๔) เวตตรณีนรก

๓) ยมโลกิเกชนรก ๓๒๐ ชุม เป็นนรกบริวารล้อมรอบมหานรก ๘ ชุม อีกชั้นหนึ่ง มหานรกมี ๔ ทิศ ๆ ๑๐ ชุม รวมเป็นมหานรกหนึ่งๆ มี ๔๐ ชุม รวม ๘ ชุม เป็น ๓๒๐ ชุม ดังนั้นทิศหนึ่งๆ มี ๑๐ ชุม คือ (๑) โลหกุมภินรก (๒) สิมพลีสนะนรก (๓) อโยทกะนรก (๔) ฤสะนรก (๕) สุนชะนรก (๖) มิสสะกะปัพพตะนรก (๗) ตัมพโลหะนรก (๘) อโยคุพะนรก (๙) อสีอาวธะนรก (๑๐) ยันตปาสาณะนรก

๔) โลกัณตะนรก ๑ ชุม เป็นนรกชุมพิเศษ เป็นนรกชุมใหญ่ อยู่นอกจักรวาล คือ อยู่ระหว่างจักรวาล ๓ โลก

๒. เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก มี ๓ ปิฎก คือ

๑) เรื่องนรกที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ได้อธิบายเรื่อง “นรก” ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ เชิงพระวินัยปิฎก มีดังต่อไปนี้ เช่น เรื่องที่ ๑) “วินิตวัตถุ” เรื่องพรรณนานรก ๓ เรื่อง ๒) วินิตวัตถุ เรื่องอัญญสิขลิกเปรต ๑ เรื่อง (เปรตมีแต่ร่างกระดูก) ๓) วินิตวัตถุ เรื่องมังสเปสิเปรต ๑ เรื่อง (เปรตมีแต่ร่างชิ้นเนื้อ) ๔) วินิตวัตถุ เรื่องมังสปิณฑเปรต ๑ เรื่อง (เปรตร่างก้อนเนื้อ) ๕) วินิตวัตถุ เรื่องนิจฉวิเปรตเพศชาย ๑ เรื่อง (เปรตร่างไม่มีผิวหนังเพศชาย) ๖) วินิตวัตถุ เรื่องอสีโลมเปรตเพศชาย ๑ เรื่อง (เปรตร่างมีขนเป็นดาบเพศชาย) เป็นต้น

๒) เรื่องนรกที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ได้อธิบายเรื่อง “นรก” ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ เชิงพระสุตตันตปิฎก มีดังต่อไปนี้ เช่น เรื่องที่ ๑) สามัญญผลสูตร วิชชา ๘ ประการ ทิพยจักขุญาณ ๒) ปายาสีสูตร อุปมาด้วยดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ๓) ปายาสีสูตร อุปมาด้วยใจ ๔) จักกวัตติสูตร ความอุปบัติของพระราชาพระนามว่าสังฆะ ๕) มหาสีหนาทสูตร กำเนิด ๔ เป็นต้น

๓) เรื่องนรกที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก

ในคัมภีร์อภิธรรมปิฎก ได้อธิบายเรื่อง “นรก” ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ เชิงพระอภิธรรม มีดังต่อไปนี้ เช่น เรื่องที่ ๑) สภาวธรรมที่เป็นกามาวจร ๒) ทสกันทิเทศ ๓) สัพพัตถคามินีปฏิบัติทาญาณ (ปริชาหยั่งรู้ทางที่จะนำไปสู่ภูมิทั้งปวง) ๔) จตุปปาตญาณ (ปริชาหยั่งรู้จุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามธรรม) ๕) อัมมัทสสนวาร (กามธาตุ) ๖) ภูมันตรัทสสนวาร (วาระว่าด้วยการแสดงระหว่างภูมิ) ๗) จตูกกบุคคลบัญญัติ เป็นต้น

๓. เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา

ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาในกายต่าง ๆ ได้อธิบายเรื่อง “นรก” ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ(อธิบายผลที่ได้รับต่อจากนรกทั้งหลาย) มีดังต่อไปนี้ เช่น เรื่องที่ ๑ อัญญิสุตตวันณนา พรรณนาพระสูตรด้วยเปรตมีแต่โครงกระดูก ๒) เปสิสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตมีร่างเป็นขึ้นเนื้อ ๓) ปินทสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตมีร่างเป็นก้อนเนื้อ ๔) นิจณวิสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างไม่มี ผิวหนังเพศชาย ๕) อสิโลมสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างมีขนเป็นดาบเพศชาย ๖) สัตติโลมสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างมีขนเป็นหอก ๗) อสุโลมสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างมีขนเป็นลูกศรเพศชาย ๘) สุจิโลมสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างถูกเข็มทิ่มแทงเพศชาย ๙) ทุตติสุตตวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างถูกเข็มทิ่มแทงเพศชาย สูตร ๒ ๑๐) กุมภณทวันณนา ว่าด้วย เปรตร่างมีอณทะโตเท่าหม้อ เป็นต้น

๕.๑.๒. ภพภูมิของสัตว์นรกในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

สรุปผลการศึกษาวิจัย ภพภูมิของสัตว์นรกในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

๑. ภพภูมิของสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก

เรื่องนรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก มี ๓ ปิฎก คือ ๑. เรื่องนรกที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ๒. เรื่องนรกที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ๓. เรื่องนรกที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก

๑.๑ ภพภูมิของสัตว์นรกที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

ภพภูมิของสัตว์นรกที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ได้อธิบายเรื่อง “ภพภูมิ” ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ(อธิบายเชิงพระวินัยปิฎก) มี ๑ เรื่อง คือ เรื่อง พระเทวทัตถูกอสัทธิกรรม ๘ อย่างครอบงำ

๑.๒ ภพภูมิของสัตว์นรกที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก

ภพภูมิของสัตว์นรกที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ได้อธิบายเรื่อง “ภพภูมิ” ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ (อธิบายเชิงพระสูตร) เช่น ๑) ปาฎิกสูตร เรื่องนักบวชเปลือยชื่อปาฎิกบุตร เป็นต้น, ๒) มารตัชชนียสูตร, ๓) เทวทูตสูตร ว่าด้วยเทวทูต, ๔) ทุตติยอุปุตตกสูตร ว่าด้วยทรัพย์ที่ไม่มีบุตร สูตรที่ ๒, ๕) โกกาลิกสูตร ว่าด้วยโกกาลิกภิกษุ, ๖) โยธาชีวสูตร ว่าด้วยผู้ใหญ่บ้านชื่อโยธาชีวะ

มหานรกขุมที่ ๓ ชื่อ “สังฆามหานรก” = มหานรกที่บดขยี้ร่างกายสัตว์ ผุสัตว์ที่เกิดในนรกนี้ มีอายุได้ ๒,๐๐๐ ปีด้วยปีในนรก หรือวันหนึ่งคืนหนึ่งในนรกขุมนี้ได้ ๑,๔๕๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๒,๐๐๐ ในนรก เมื่อรวมแล้วได้ ๑๐,๓๖๘๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

มหานรกขุมที่ ๔ ชื่อ “โรรัมมahanรก” = มหานรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญคราง ผุสัตว์ที่เกิดในนรกนี้ มีอายุได้ ๔,๐๐๐ ปีด้วยปีในนรก หรือวันหนึ่งคืนหนึ่งในนรกขุมนี้ได้ ๕๗๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๔,๐๐๐ ในนรก เมื่อรวมแล้วได้ ๘๒๙,๔๔๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

มหานรกขุมที่ ๕ ชื่อ “มหาโรรัมมahanรก” = มหานรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องครวญครางมากมาย ผุสัตว์ที่เกิดในนรกนี้ มีอายุได้ ๘,๐๐๐ ปีด้วยปีในนรก หรือวันหนึ่งคืนหนึ่งในนรกขุมนี้ได้ ๒,๓๐๔,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๘,๐๐๐ ในนรก เมื่อรวมแล้วได้ ๖,๖๓๕,๕๒๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

มหานรกขุมที่ ๖ ชื่อ “ตูปมahanรก” = มหานรกที่ทำให้สัตว์เร่าร้อน ผุสัตว์ที่เกิดในนรกนี้ มีอายุได้ ๑๖,๐๐๐ ปีด้วยปีในนรก หรือวันหนึ่งคืนหนึ่งในนรกขุมนี้ได้ ๙,๒๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๑๖,๐๐๐ ในนรก เมื่อรวมแล้วได้ ๕๓,๐๘๔,๑๖๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

มหานรกขุมที่ ๗ ชื่อ “มหาทูปมahanรก” = มหานรกที่เต็มไปด้วยความเร่าร้อนอย่างมากมายเหลือประมาณ ผุสัตว์ที่เกิดในนรกนี้ มีอายุได้ กึ่งวัฏจักรกลับ

มหานรกขุมที่ ๘ ชื่อ “อวิจิมahanรก” = มหานรกที่ปราศจากกลิ่น คือ ความเบาบางแห่งความทุกข์ ผุสัตว์ที่เกิดในนรกนี้ มีอายุได้ ๑ วัฏจักรกลับ

วิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่เสวยวิบากกรรมในอุสสุทฺถนรก ๑๒๘ ขุม

ในมหานรกใหญ่ ๘ ขุมนี้ ขุมใดขุมหนึ่ง (เช่น สัญชีพมahanรก) ย่อมมี ๔ มุม มีประตูอยู่ ๔ ทิศ โดยกว้างสูงเท่ากัน กว้างด้านละ ๑๐๐ โยชน์ สูง ๘๐๐๐ วา หนา ๙ โยชน์ สัตว์นรกเบียดเสียดกันอยู่ในนรก นรกใหญ่ ๘ ขุม (ขุมใดขุมหนึ่ง เช่น สัญชีพมahanรก) มีนรกบ่าวอันเป็นบริวารอยู่รอบ ๑๖ ขุม อยู่ด้านละ ๔ ขุม ดังนั้น รวมมหานรกใหญ่ ๘ ขุม มีนรกบริวารทั้งสิ้น ๑๒๘ ขุม เรียกว่า “อุสสุทฺถนรก”

วิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่เสวยวิบากกรรมในยมโลกิกะนรก ๔๐ ชุม (๓๒๐ ชุม)

มหานรกใหญ่ ๘ ชุมนี้ (ชุมใดชุมหนึ่ง เช่น สลฺยชีพมหานรก) มีนรกบ่าวอันเป็นบริวารอยู่รอบ ๔๐ ชุม อยู่โดยรอบ คือ มี ๔ ทิศ ทิศละ ๑๐ ชุม รวมเป็น ๔๐ ชุม ดังนั้น นรกใหญ่ ๘ ชุม จึงรวมมี ยมโลกนรก ได้ ๓๒๐ ชุม เรียกว่า ยมโลกิกะนรก หรือ ยมโลกนรก

วิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่เสวยวิบากกรรมในโลกันตนรก

โลกันตนรก แปลว่า นรกที่ตั้งอยู่สุดโลกจักรวาล เป็นนรกชุมพิเศษ เป็นนรกชุมใหญ่อยู่นอกจักรวาล คือ อยู่ระหว่างจักรวาล ๓ โลก โลกันตนรกนี้มีความมืดมน แสงต่าง ๆ ไม่สามารถส่องได้ถึง สัตว์นรกที่เกิดในแดนนี้ ได้เคยทำกรรมร้ายกาจหยาบเข้ามาแล้ว เช่น ประทุษร้ายทรมานบิดามารดา ประทุษร้ายผู้ทรงศีล วางเพลิงเผาวัดวาอาราม เป็นต้น

สรุปนิรยภูมิ

บรรดานรกทั้งหลายเป็นสถานที่ปราศจากความสุขโดยสิ้นเชิงมีแต่ความทุกข์ทรมานอย่างเดียวนั่น เมื่อสรุปลงแล้วนรกมีทั้งหมด ๔๕๗ ชุม คือ ๑) มหานรก ๘ ชุม ๒) อุตสฺสทนรก ๑๒๘ ชุม ๓) ยมโลกนรก ๓๒๐ ชุม ๔) โลกันตนรก ๑ ชุม รวมเป็น ๔๕๗ ชุม สัตว์ที่เกิดในนรกเหล่านี้ ต้องเสวยทุกข์โศกอยู่สิ้นกาล แต่จะนานเท่าใดนั้นไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับบาปกรรมที่ได้กระทำไว้ เช่น พอเสวยกรรมใน “มหานรก” ชุมที่ ๘ – ๑ แล้ว หากบาปกรรมยังไม่หมดก็ต้องเสวยกรรมใน “อุตสฺสทนรก” หากบาปกรรมยังไม่สิ้นก็ต้องเสวยกรรมต่อใน “ยมโลกนรก” ต่ออีก เมื่อสิ้นกรรมในนรกแล้วยังต้องไปเสวยวิบากกรรมต่อใน “เปรตภูมิ” ต่ออีกจนกว่าจะสิ้นกรรมในแดนเปรตภูมิ เมื่อสิ้นกรรมแล้วต้องไปเสวยวิบากกรรมใน “ดิรัจฉานภูมิ” ต่ออีก เมื่อสิ้นกรรมในดิรัจฉานภูมิแล้ว ก็ไปเกิดเป็น “มนุษย์ภูมิ” ประเภทบ้า ใบ ตาบอด หูหนวกอีกหลายชาติจนกว่าจะสิ้นกรรมที่ทำไว้ แล้วจึงเกิดมาเป็นมนุษย์ที่มีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ ดังนั้นแล้วท่านทั้งหลายพึงหมั่นศึกษาเรื่องนรกภูมินี้ให้ดีและไม่ทำกรรมทั้งปวงตั้งตนอยู่ใน “ศีล สมาธิ ปัญญา” เท่านั้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษวิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการจัดทำกรวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสัตวันรทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ครั้งนี้ เป็นการศึกษางานวิจัยด้านเอกสารเชิงคุณภาพ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอิทธิพลของพระพุทธคุณ ที่มีต่อวรรณกรรมไทยในยุคสมัยต่าง ๆ ของไทย ดังนั้นผู้ที่มีความสนใจที่จะนำข้อมูลไปใช้ในวัตถุประสงค์อย่างอื่นต่อไป ควรศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อดังต่อไปนี้

เกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ สำหรับผู้ที่กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางในการจัดทำ ๓ ขั้นตอน คือ ๑. ขั้นเตรียม ๒. ขั้นปฏิบัติ ๓. ขั้นสรุป

๑. ขั้นเตรียม (๑) เริ่มค้นหาและอ่านวิทยานิพนธ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (โดยตรง/อ้อม) กับเรื่องที่ท่านกำลังจะทำไม่ต่ำกว่า ๕ - ๑๐ เรื่อง (ยิ่งมากยิ่งดี) ทำการศึกษาตั้งแต่ชื่อเรื่อง การวางโครงสร้าง หรือรูปแบบข้อบังคับของทางมหาวิทยาลัยต่าง ๆ การลำดับความสำคัญก่อนหลังวัตถุประสงค์เพื่อจะได้เป็นแนวคิดและแนวทางในการจัดทำ (๒) อ่านตำรา วิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ในเรื่องที่จะจัดทำอย่างน้อย ๔๐ - ๕๐ เล่ม (ยิ่งมากยิ่งดี) และเกี่ยวข้องบ้าง (บางส่วน) อย่างน้อย ๑๐ - ๒๐ เล่ม (ยิ่งมากยิ่งดี) วัตถุประสงค์เพื่อจะได้เป็นแนวคิดและแนวทางในการจัดทำ (๓) อ่านคู่มือ “การทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์” และทำความเข้าใจให้เป็นอย่างดี ขณะลงมือทำต้องกลับมาทบทวนกับคู่มือตลอดเวลาในการจัดทำ (๔) ฝึกหัดเขียนบทความเชิงวิชาการ(เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา) จนมีความชำนาญ โดยเฉพาะเนื้อหาหลักธรรมนั้นเรื่องหาต้องไม่ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับเดิม เมื่อมีความคุ้นเคยหรือชำนาญดีพอสมควรแล้วจึงดำเนินในขั้นต่อไป

๒. ขั้นปฏิบัติ (๑) จัดหาดำราวิชาการต่าง ๆ เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ภิกขา ปกรณ์พิเศษ ตำราวิชาการ และงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะจัดทำ (ควรซื้อหรือถ่ายเอกสารมาเป็นของตนเอง) (๒) ลงมืออ่านตามขั้นตอนที่ ๑ (๓) ลงมือเขียนตามขั้นตอน (ตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย) (๔) หมั่นเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา (๕) อ่านทบทวนหลาย ๆ รอบ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและความสมบูรณ์ของเนื้อหา เมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนที่กล่าวแล้วจึงดำเนินในขั้นต่อไป

๓. ขั้นสรุป (๑) ตรวจสอบความถูกต้องของ โครงสร้าง สารบัญ เนื้อหาหลักธรรมของแต่ละบท บรรณานุกรม ความผิดถูกของสระ พยัญชนะ และความสอดคล้อง ความเชื่อมโยงของเนื้อหา โดยปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติ (๒) ติดตามความคืบหน้าและระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนด (๓) จัดทำเป็นรูปเล่มพร้อมแล้วนำเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะ “หัวข้อเรื่องของการศึกษาวิจัย” คือ หัวข้อเรื่องเกี่ยวกับ “อบายภูมิ ๔” สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ได้นำเสนอในหัวข้อเรื่องเกี่ยวกับนรกไปแล้ว ดังนั้น ยังเหลืออีก ๓ คือ ๑. สัตว์ดิรัจฉานภูมิ ๒. เปรตภูมิ ๓. อสุรกายภูมิ โดยมีข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ในหัวข้อเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับ “นรกภูมิ” จากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “อบายภูมิ ๔” ซึ่งมี ๔ ประการ คือ ๑. นิรยภูมิ หรือนรก = แดนหรือภูมิของผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษ ๒. เปตติวิสัยภูมิ = สัตว์พวกหนึ่งเกิดในอบายภูมิ คือ แดนทุกข์ มีหลายชนิด ๓. อสุรกายภูมิ = อมนุษย์พวกหนึ่งเป็นศัตรูกับเทวดา เช่น ยักษ์, มาร, ฝี, บางชนิดมีลักษณะเดียวกันกับเปรต ๔. ดิรัจฉานภูมิ หรือ ดิรัจฉาน = สัตว์ที่มีร่างกายเจริญในแนวนอน หรือแนวนราบ คือ ออกขนานไปกับพื้น ดังนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “อบายภูมิ ๔” ที่เหลืออีก ๓ ประการ คือ ๑. เปตติวิสัยภูมิ ๒. อสุรกายภูมิ ๓. ดิรัจฉานภูมิ ซึ่งมีเนื้อหาเหมาะสมที่จะทำการศึกษาวิจัย และนำมาเป็น “หัวข้อเรื่องของการศึกษาวิจัย” ต่อไป

ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสัตว์นรกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการทำงานวิจัยในครั้งต่อไปในหัวข้อเรื่อง ๓ เรื่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหัวข้อเรื่องของการวิจัยฉบับนี้ ดังต่อไปนี้

๑. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “สัตว์ดิรัจฉาน” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”
๒. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “เปรต” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”
๓. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “อสุรกาย” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”